

Prof. dr hab. Henryk Januszek, prof. zw. UEP

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Koniuszego pt. „Strategiczne sieci socjoekonomiczne w małej i średniej działalności gospodarczej ”, napisanej na Wydziale Nauk Społecznych w Instytucie Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Jacka Tittenbruna, Poznań - Berlin, 2015, ss. 329 / Zlecona pismem Dyrektora Instytutu prof. dr. hab. Rafała Drozdowskiego, z dnia 2 lutego 2015 roku zgodnie z uchwałą Rady Instytutu Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

1. Uwagi ogólne

Mgr Łukasz Koniuszy przygotował pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Jacka Tittenbruna interesującą rozprawę, obejmującą rozległy kompleks zagadnień na temat strategicznych sieci socjoekonomicznych w małej i średniej działalności gospodarczej. Praca liczy 329 stron maszynopisu, w tym 46 tabel i 9 rysunków. Cytowana literatura przedmiotu obejmuje: 371 pozycji, w tym: 337 w języku angielskim i niemieckim. Autor odwołuje się także do opracowań statystycznych i raportów z badań.

W przedłożonej recenzji rozprawy doktorskiej pana mgr Łukasza Koniuszego zgodnie postanowieniami art. 13.1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14.03.2003 r., swoją uwagę koncentruję przede wszystkim na trzech aspektach:

- 1) oryginalności rozwiązania problemu naukowego,
- 2) wykazaniu przez Autora ogólnej wiedzy teoretycznej w zakresie uprawianej dyscypliny naukowej, oraz
- 3) umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Kandydata.

2. Problem badawczy i oryginalności jego rozwiązania

Przedmiotem rozprawy p. mgr Łukasza Koniuszego jest fenomen strategicznych sieci socjoekonomicznych małej i średniej działalności gospodarczej, rozumianych jako „instytucjonalizujące się w polu ekonomicznym relacje międzyludzkie i strukturyzujące się

w styki socjoekonomiczne, wiązania i wiązki interakcji modalności struktur społecznych, które rekursywnie wytwarzając praktyki społeczne, tworzą w działaniu jednostek (monad) i ich zgrupowanych w polach organizacyjnych odmian świadomą i nieświadomą, racjonalną i emergentną przewagę dla realizacji ich interesów nad umożliwiającymi i ograniczającymi operacjami systemów lub/i funkcjonowaniem rynków, uzupełniając, zastępując lub zniekształcając te ostatnie” /s.306/. Definicja powyższa ma charakter autorski i jest oryginalnym osiągnięciem Kandydata.

Problem badawczy rozprawy wyraża się w pytaniu: jak sieci społeczne pomnażają kapitał ekonomiczny? Doniosłość problemu wynika z roli jaką tej stosunkowo nowej kategorii przypisuje się w teoretycznym dyskursie na temat funkcjonowania nowoczesnego społeczeństwa i jego podmiotów gospodarczych. Praca opisująca teoretyczne i empiryczne aspekty funkcjonowania fenomenu sieci społecznych jako kategorii budującej kapitał ekonomiczny dotyczy zagadnień nie tylko ważnych, aktualnych, żywo dyskutowanych ale i budzących wiele kontrowersji.

Istotne znaczenie rozprawy wynika z próby wyjaśnienia:

1. dlaczego jedni ludzie potrafią ze społecznych relacji /.../ uczynić strukturę ekonomiczną ? /.../ a innym to się nie udaje?
2. dlaczego jedni są w stanie stworzoną strukturę reprodukować w taki sposób, że z małej firmy powstają byty zdolne oddziaływać na struktury społeczne, struktury gospodarki a nawet na systemy polityczno-prawne?

Odpowiedzi na te pytania są ważna zarówno z teoretyczno - poznawczego, jak i praktyczno – realizacyjnego punktu widzenia, i dlatego uważam, że zarówno temat jak i cel rozprawy są zasadne i godne aprobaty.

Doktorant, uwzględniając cel i zadania rozprawy formułuje w pracy, na podstawie empirycznej analizy treści relacji międzyludzkich i efektów sprzężeń zwrotnych między nimi, trzy hipotezy:

- 1) Jeśli w zróżnicowanym przestrzennie polu ekonomicznym i/lub organizacyjnym występują deficyty metakompetencji i nieoptymalna - bazująca na wzajemnych uzależnieniach konfiguracja elementów sieci, to relacje w polu cechuje niski poziom instytucjonalizacji /s.187/.

- 2) Jeśli, z uwagi na albo zbyt niski poziom instytucjonalizacji treści relacji międzyludzkich albo brak usieciowienia, występuje brak rekursów re- i rekonstrukcyjnych lub występują rekursy zniekształcające, to działanie ekonomiczne jednostek jest strukturalnie silnie ograniczone i projekty strategiczne realizowane są w polu ekonomicznym bez powodzenia /s. 190/
- 3) Jeśli działania uczestników sieci socjoekonomicznej są dyskursywnie uświadomione to mimo że może się zdarzyć, iż efekty podejmowanych przez nich decyzji strategicznych są osiągane w sieciach pełnych zależności, to potrafią oni wyprowadzać rekursy i reprodukować efektywność realizowanych projektów strategicznych. /s.192/.

Hipotezy powyższe autor weryfikuje teoretycznie i empirycznie w oryginalny sposób poprzez zamknięcie tzw. małej i dużej pętli badawczej:

1/ najpierw podjął próbę sprawdzenia hipotez, według schematu: czy analizowany czynnik był przyczyną zmiany sieci. Jeżeli przeprowadzona analiza dla danego czynnika nie pozwalała na odrzucenie postawionej hipotezy, to czynnik taki uznał za istotny;

2/ potem w stosunku do czynników, które uznał za istotne, dokonał bliższej analizy siły i kierunku ich wpływu oraz określił zmienności tego wpływu.

Zastosowana procedura badawcza nie wzbudza większych zastrzeżeń. Chociaż wydaje się, że operacjonalizacja pojęć ze względu na ich moc odrzucenia i zawierania przyjętych wskaźników ciągle jeszcze wymaga dopracowania.

Rozprawa oparta jest na bogatym zasobie bibliograficznym obejmującym wydane - zarówno w języku polskim, angielskim i niemieckim - opracowania zwarte, artykuły naukowe, raporty i analizy. W rezultacie przeprowadzonej kwerendy bibliografii autor wykazał się nie tylko znajomością licznych prac teoretycznych, ale - przede wszystkim - mógł dokonać oceny wiarygodności własnych rezultatów badawczych poprzez skonfrontowanie ich wyników z wynikami innych autorów.

Przyjęty przez mgr. Łukasza Koniuszego sposób realizacji celu pracy i sprawdzania postawionych hipotez odpowiada zasadom naukowego postępowania badawczego. W rozprawie nie brakuje prezentacji własnych poglądów, wypowiedzenia sądów polemicznych i wartościowania opinii przytaczanych autorów. Jeśli jednak Doktorant chce uniknąć powielania rozmaitych stereotypów na temat strategii sieci socjoekonomicznych w małej i średniej

działalności gospodarczej to koniecznie powinien wskazać co w przytaczanych opiniach może zasługiwać na uwagę, a co jest wynikiem niedoinformowania, czy fałszywego stawiania problemu?

Szkoda też, że autor nie określił wyraźnie zakresu czasowego rozprawy. Brak ten zarówno z powodów merytorycznych, jak i ze względu formalnego nie pozwala określić, jaka jest zmienność wymienionych czynników w czasie, i które z nich należy uznać za krótkookresowe, a które za długookresowe.

3. Wiedza teoretyczna i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Kandydata w badanej dyscyplinie

Opracowana przez mgr Łukasza Koniuszego rozprawa mieści się w zakresie nauk społecznych, w dyscyplinie socjologia. Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Jej konstrukcja obejmuje, poza wstępem i podsumowaniem, trzy części: część I - zawierającą przegląd koncepcji teoretycznych opisujących fenomen sieci, część II - ukazującą prekonceptualizację sieci i zamknięcie tzw. małej dużej pętli badawczej na wyłaniających się danych oraz część III – pokazującą ugruntowanie koncepcji sieci socjoekonomicznych poprzez zamknięcie tzw. dużej pętli badawczej. Części te obejmują dziewięć paralelnie zbudowanych rozdziałów, w których Doktorant konsekwentnie i kompetentnie omawia poszczególne zagadnienia związane z przyjętym celem rozprawy. Cztery pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczno-metodologiczny, natomiast pozostałe są rozdziałami empirycznymi.

W części I, rozdziałach 1 - 3 autor określa teoretyczne podstawy swoich rozważań. Definiuje pojęcie „sieci społecznych” i „sieci przedsiębiorstw” oraz prowadzi rozważania dotyczące znaczenia i strukturacji sieci społecznych. Przedstawia typy i determinanty kształtujące sieci w świetle literatury przedmiotu, zwracając szczególną uwagę na krytykę teorii kosztów komperatywnych.

W części II, rozdziałach 4 - 6 omawia metodologiczne ramy prowadzonych badań empirycznych i uszczegółowia empiryczną identyfikację kategorii analitycznych opisujących fenomen sieci. Formułuje uprawnione teoretycznie i empirycznie hipotezy badawcze. Przedstawia rozważania dotyczące pułapek sieci i pokazuje kierunki ich uniknięcia w świetle literatury przedmiotu. Zwraca uwagę na związki między działaniem a siecią.

W części trzeciej, w rozdziałach 7 - 9 analizuje kształtowanie się ścieżki strategicznej oraz dokonuje weryfikacji praktyk społecznych poprzez sprawdzenie postawionych hipotez badawczych. Ukazuje nowe ramy strategicznego odniesienia i uwikłania w sieciach.

W podsumowaniu formuje wnioski wynikające z przeprowadzonych badań i realizacji celu pracy oraz sprawdzenia przyjętych hipotez.

Przyjęta koncepcja rozprawy i jej realizacja wskazuje, że autor ukształtował strukturę i treść poszczególnych rozdziałów w sposób nie budzący większych zastrzeżeń. Zachował przejrzystą, logiczną sekwencję prowadzonych rozważań i poprawnie uwzględnił szczególnie dotychczasowy zagraniczny dorobek teoretyczny. Szkoda natomiast, że szerzej nie uwzględnił źródeł krajowych, np. takich prac jak: H. Januszek (red.), *Kapitał społeczny – aspekty teoretyczne i praktyczne*, Zeszyty Naukowe, 42, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań; Swianiewicz P., Herbst J., Lackowska M., Mielczarek A., 2008, *Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa; Theiss M., 2007, *Krewni – znajomi – obywatele. Kapitał społeczny a lokalna polityka społeczna*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń; Zarycki T., 2004, *Kapitał społeczny a trzy polskie drogi do nowoczesności*, *Kultura i Społeczeństwo*, 48, 2; Zarycki T., 2008, *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, 2; E. Leś, M. Ołdak (red.), *Przedsiębiorstwo społeczne w rozwoju lokalnym*, t. 2, Collegium 37); Civitas, UW, Warszawa, itd.

Pewien niedosyt może się też rodzić z tego co praca nie zawiera, a co mogłoby się w niej znaleźć lub tego co nie zostało dostatecznie rozwinięte, a z punktu widzenia tematu – na to zasługuje. W rozprawie, Kandydat analizuje obszerny materiał źródłowy szkoda więc, że szerzej nie ocenił: czy i na ile analizowane w materiały źródłowe są rzetelne i reprezentatywne. Szkoda również, że Autor nie ustosunkował się szerzej do wykorzystanej teorii oraz szerzej nie zanalizował słabych i mocnych stron swojego postępowania badawczego i tego co umożliwiło Mu dokonanie całościowej analizy zebranego materiału badawczego i wyjaśnienie badanego zjawiska. Pewne zastrzeżenia może budzić też posumowanie pracy - krótkie, niepełne i zdawkowo wykorzystujące całokształt przeprowadzonych rozważań.

Ogólnie jednak wykorzystanie źródeł, które autor podaje w spisie literatury, jest poprawne, starannie dobrane i reprezentatywne dla tematu pracy a zastosowana w pracy analiza materiałów powoduje, że pod jej wpływem fakty nabywają nowej i nośnej treści.

Elementem oceny pracy awansowej jest także jej strona formalna. Generalnie, w całej dysertacji widać porządek wyводу, który świadczy o przemyśleniu nie tylko problemu ale także

sposobu jego prezentacji. Stwierdzić też należy, że cały wywód zawarty w rozprawie jest poprawny metodologicznie. Na podkreślenie zasługuje fakt, że zawarte w rozprawie rozważania Autora są zasadne, szczególnie gdy mówi np. o specyfice sieci socjoekonomicznych. W ogóle język i styl rozprawy są poprawne. Rzadko też zdarzają się błędy literowe.

Uwagi krytyczne pod adresem autora pracy sformułowane zostały więc raczej z recenzenckiego obowiązku i mają charakter dyskusyjny lub dotyczą drobnych mankamentów, łatwych do usunięcia i w niczym nie podważają walorów naukowych dysertacji mgr. Łukasza Koniuszego. Ustosunkowanie się Doktoranta do zgłoszonych uwag zapowiada interesującą dyskusję w trakcie obrony.

Do istotnych zaś osiągnięć poznawczych ocenianej rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Koniuszego zaliczam:

- wykazanie przez Kandydata ogólnej wiedzy teoretycznej w zakresie socjologii oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia badań w tej dziedzinie,
- oryginalną próbę syntetycznego ujęcia strategicznych sieci socjoekonomicznych małej i średniej działalności gospodarczej jako kategorii stosowanej w nauce,
- ciekawe zastosowanie kategorii sieci socjoekonomicznych dla wyjaśniania współczesnych problemów społecznych małej i średniej działalności gospodarczej,
- wnikliwą empiryczną analizę funkcjonowania sieci socjoekonomicznych w środowisku małej i średniej działalności gospodarczej, w istotny sposób wzbogacającą naszą wiedzę i skłaniającą do zmiany stereotypów i myślenia o tej kategorii,

Myślę więc, że swoją ocenę recenzowanej pracy mogę zakończyć stwierdzeniem, że przeprowadzona przez Kandydata w rozprawie teoretyczna i empiryczna analiza strategicznych sieci socjoekonomicznych małej i średniej działalności gospodarczej wskazała, że jest to kategoria głęboko zakotwiczona w różnorodnych wymiarach życia społecznego, która może być bardzo przydatna do eksploracji i wyjaśnienia wielu interakcji społecznych lepiej niż wiele innych tradycyjnych kategorii.

Uwzględniając zatem nowatorski charakter rozprawy oraz jej osiągnięcia poznawcze wnioskuję - po **odpowiedniej korekcie** - możliwie szybkie opublikowanie pracy.

5. Konkluzja

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że oceniana rozprawa mgra Łukasza Koniuszego pt. „Strategiczne sieci socjoekonomiczne w małej i średniej działalności gospodarczej”, napisana w Instytucie Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Jacka Tittenbruna zawiera oryginalne rozwiązanie problemu badawczego, a jej autor wykazał się ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie uprawianej dyscypliny naukowej i posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a zatem odpowiada ustawowym wymogom stawianym pracom doktorskim i na tej podstawie stawiam wniosek o jej przyjęcie i dopuszczenie Kandydata do publicznej obrony.

Poznań, dnia 11 marca 2015 roku.